

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Summa Jurisprudentiae Sacrae Universae, Seu Jus
Canonicum, Secundum quinque Decretalium Gregorii
Papae IX. Titulos explicatum**

Pichler, Vitus

Bibliopolarum Augustanorum, 1723

VD18 VD18 12190187-ddd

Titulus XIX. De Divortiis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-98739](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-98739)

tamen ex se sunt merè temporales, non verò Sponsalia &c. Ad 2. *N. Conf. & parit.* quia Iudex Ecclesiasticus ex se non est incapax jurisdictionis circa causas temporales, bene tamen Laicus quoad causas spirituales.

TITULUS XIX.

De Divortiis.

SUMMARIUM.

1. Quid & quotuplex sit Divortium, & quomodo differat à Repudio.
2. Quæ quæstiones hic complandæ.
3. 4. 5. Matrimonium Christianorum, valide contractum & consummatum, nec propter adulterium conjugis est dissolubile quoad vinculum.
6. 7. 8. Ratum verò non modo per Professionem Religiosam, verum etiam per dispensationem Pontificis solubile est.
9. Invalide contractum dissolvi publicè non debet, nisi auctoritate Iudicis Ecclesiastici, & nisi impedimentum sit notorium vel convincenter probatum. Usus autem illius nunquam est licitus scienti nullitatem.
10. 11. 12. Quoad thorum & cohabitationem separatio seu divortium licet conjugii innocentibus propter adulterium partis etiam invicta. An etiam propria auctoritate.
13. An teneatur dimittens recipere nocentem, si & ipse ex postfacto committat adulterium.
14. An stante divortio liceat alterutri vel utrique conjugii Religionem ingredi.
15. 16. Propter quas causas liceat conjugii instituere vel petere separationem seu divortium temporale quoad thorum & cohabitationem à comparte.
17. Notanda circa causam adulterii spiritualis, seu hæresis, in quam incidit compars.
18. Notanda circa causam fornicationis compars.
19. Cui conjugum stante divortio incumbat obligatio alendi liberos.

autem sponso de præsentis concernat, *ll. cit.*

Sc. 2. Hoc loco enucleanda esse sequentia. Imprimis 1. An & quomodo Matrimonium, valide contractum, sit indissolubile quoad vinculum, si jam fuit Consummatum per copulam carnalem. 2. An & quomodo solubile sit Ratum duntaxat, ritè contractum. 3. Quomodo dissolvendum sit invalide contractum. Dein 1. Propter quas causas & quomodo liceat instituere divortium perpetuum, seu separationem perpetuam quoad thorum & cohabitationem. 2. Propter quas causas & quomodo divortium temporale, quoad thorum & cohabitationem, seu quoad lectum & lectum, zu Tisch und Bett.

Dico 1. Matrimonium Christianorum semel valide contractum & consummatum, auctoritate humana in novo Testamento est indissolubile quoad vinculum, licet intervenierit unus ex conjugibus adulterium. Est de fide, & sic sentiunt omnes Catholici contra hæreticos nostri temporis. Probat 1. ex Scriptura S. Christus Marci 10. v. 11. dicit: *quicumque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam.* Et: *si uxor dimiserit virum suum, & alii nupserit, moechatur: & qui dimissam à viro ducit, moechatur.* Hi textus, quos Ecclesia intelligendos esse declarat de Matrimonio Consummato c. 7. de convers. conjug. absolute & præcise ab omni causa, etiam adulterii, vinculum Matrimoniale nunquam dissolvi indicant. Concordant c. 19. *Marth. v. 6.* ibi: *quod Deus conjunxit, homo non separet.* Et Apostolus 1. Cor. 7. v. 10. 11. ibi: *is, qui Matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere; quod si discesserit (nempe ex iusta causa adulterii à viro committi, propter quam licet divortium quoad thorum instituere) manere in nuptiam, aut viro suo reconciliari: ergo nec propter adulterium conjugis, quamvis permittatur recessus quoad thorum, licet nubere alteri: ergo manet vinculum Matrimonii.* Prob. 2. ex Trid. quod sess. 24. can. 5. sic definit: *si quis dixerit, propter hæresim, aut molestiam cohabitationem, aut affectatam absentiam à conjugē, dissolvi posse Matrimonii vinculum: anathema sit.* Et can. 7. *si quis dixerit, Ecclesiam errare, cum docuit, & docet, juxta Evangelicam & Apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum Matrimonii vinculum non posse dissolvi &c. anathema sit.* Prob. 3. ex significatione Matrimonii Consummati, quod juxta Eph. 5. & communem Catholicorum interpretationem, ex institutione sua significat conjunctionem Christi cum Ecclesia per assumptionem carnis humanæ: sed hæc conjunctio est perpetua ac indissolubilis: ergo. Prob. 4. ex absurdo, quod sequeretur, si propter adulterium unius induceretur dissolutio Matrimonii quoad vinculum: sic enim facile foret conjugi, compartem averfanti, se ab illa liberare, vel saltem liberationis dare causam: tantum enim opus foret forni.

Y

forni.

fornicari & adulterium committere, propter quod dimissionem sperare, ac fortè haud difficulter impetrare poterit. *arg. c. 7. h. t. f.*

Dixi autem 1. *Christianorum*, quo nomine etiam veniunt hæretici. Sed & Matrimonium Infidelium, seu non-baptizatorum, uti sunt Judæi, Ethnici, Pagani, Turcæ, defacto est indissolubile, ita ut, postquam Christus *Matth. 19.* sustulit libellum repudii, nec ipsis propter adulterium conjugis permisum sit amplius Matrimonium quoad vinculum dissolvere. Unicus tamen casus excipitur, quo Matrimonium Infidelium, etiam Consummatum, quoad vinculum dissolvi potest, si nempe unus eorum se convertat ad fidem Catholicam, alter verò, manens in infidelitate, converso cohabitare nolit, aut non sine injuria Creatoris; tunc enim converso licet aliud Matrimonium contrahere, per quem contractum (non verò per baptismum statim, nec probabilius per ingressum Religionis) dissolvitur prius Matrimonium quoad vinculum propter textum S. Pauli *1. Cor. 7. v. 15.* De quo casu vide *Tit. I. n. 126. seq.* Dixi 2. *Semel valide contractum*; nam de invalide contracto statuet Assertio 3. infra. 3. *Et Consummatum*; quid de Rato sentiendum, aperiet 2. Assertio sequens. 4. *Auctoritate humana*, nam ex allatis textibus Scripturæ, Tridentini, & significatione Matrimonio Consummato à LEO indita patet, illud *Jure Divino*, in quo neque conjuges mutuo consensu, vel suò delictò, neque Pontifex dispensando aliquid valet, indissolubile esse: utrum etiam *Jure naturali*, disputatur. Ego de hac re idem cenfeo, quod de Polygamia *Tit. IV. n. 9. seqq.* scilicet *Jure naturali Conditionato*, non *Aboluto*, esse indissolubile; quia status Matrimonialis *Jure naturali* exigit perpetuitatem propter educationem prolium & alias causas, ita tamen ut DEUS, penes quem est perfectum dominium in corpora humana, possit dispensare, uti in antiqua lege Moysis dispensavit, concedendo libellum Repudii. 5. *In novo Testamento*: quia in lege Mosaica poterat dissolvi propter unius adulterium, uti dictum. 6. *Quoad vinculum*; nam quoad thorum & cohabitationem, manente vinculo, ex multis causis solubile esse ostendimus assertione 4. seq. Per mortem verò unius conjugum utique dissolvitur etiam quoad vinculum. *Rom. 7. 1. Cor. 7.*

4. Oppones 1. Hæretici intendunt contrahere Matrimonium non in ratione Sacramenti, sed tantum in ratione contractus civilis, ac solubilitate, quia præsumendi sunt contrahere velle juxta morem loci & principia suæ Fidei, secundum quæ Matrimonium est solubile quoad vinculum propter conjugis adulterium, absentiam, inobedientiam in reddendo debito, mutationem Religionis: ergo Matrimonium hæreticorum Consummatum non est indissolubile. 2. Matrimonium Ratum est dissolubile quoad vinculum auctoritate humana: ergo & Con-

summatum; cum substantialiter non differant; & non concubitus, sed consensus faciat Matrimonium. 3. *In can. uxor. 17. & can. concubius. 23. caus. 32. q. 7.* satis clare indicatur solubilitas Matrimonii propter adulterium conjugis; nam prior, ubi S. Ambrosius explicat verba S. Pauli ad probandam nostram assertionem allata, sic habet: *uxor à viro non discedat, nisi causâ fornicationis: quod si discesserit, aut maneat innupta, aut reconcilietur viro suo: & vir similiter non dimittat uxorem. Idem non subdit de viro, quod de uxore præmisit, quia viro licet ducere aliam.* Posterior autem sic: *concubius cum sorore uxoris tuæ? si fecisti, nequam habes, & si illa, quæ uxor tua fuerit, concubisceris non sinit, si se continere non vult, noli in Domino, cui velis: ergo relicto virò adulterio potest alteri nubere.* Simile quid habetur in *can. si qua 6. caus. 31. q. 1.* ibi: *si qua mulier in mortem mariti sui cum aliis consiliata sit, & ipse vir aliquem illorum se defendendo occiderit: si probare potest ille vir, eam ream esse consilii, potest se nobis videtur ipsam uxorem dimittere, & si voluerit, aliam ducere.* Confirmatur exemplo Abraham, qui repudiavit conjugem Agar, *Gen. 21.* Imò & Principum Christianorum, qui dimiserunt uxores suas, & alias duxerunt: sic Imperator Constantinus quidam Irenem, Carolus Crassus Richildem &c. dimiserunt. 4. Ipse Christus *Matth. 5.* dixit: *omnis qui dimiserit uxorem suam, exceptâ fornicationis causâ, facit eam mœcham: & qui dimissam duxerit, adulterat.* Idem repetit *Matth. 19. v. 9.* *quicunque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur: ergo à contrario, qui ob causam fornicationis dimittit, & aliam ducit, non adulterat, non mœchatur.* Hos duos textus valde urgent hæretici nostri. Confirmant 1. Textus citati non possunt intelligi de dimissione quoad thorum duntaxat; quia Pharisei interrogabant Christum de omnimoda dissolutione Matrimonii, qualis erat permessa per Moysen ex causa adulterii. 2. Divortium in Lege nova est subrogatum Repudio Legis Mosaicæ: sed hoc Repudium erat dissolutio quoad vinculum: ergo.

3. ad 1. Imprimis non ratio Sacramenti, sed significatio Matrimonii facit illud indissolubile; cum & Ratum Matrimonium sit Sacramentum, & tamen est dissolubile. Dein quamvis hæretici errore particulari intendant contrahere solubilitate in ratione contractus civilis juxta morem patriæ & principia Fidei suæ, tamen intentione generali & implicita tandiu censendi sunt vel contrahere Matrimonium, prout à Christo in Lege nova est institutum, & validè inter Christianos iniri potest, ut proles sint legitimæ &c. quamdiu clarè non expriment oppositum: sed intentio illa generalis prævalet errori particulari. Si verò illam intentionem generalem & implicitam eo modo contrahendi Matrimonium, prout Christus instituit &c. non haberent, vel omnino contrariam, vel expresse alligarent suum

consensum in Matrimonium suæ particulari intentioni erroneæ, Matrimonium quidem foret solubile, vel potius non verum & validum, utpote deficiens in aliquo substantiali, quod Jus divinum & naturale requirit; sed, uti dixi, hoc non est præsumendum, nisi hanc extreme malitiosam voluntatem, qua errori suo contra institutionem Christi alligent suum consensum, clare manifestent. Isthæc procedunt, si contrahere vellent solubiter; si enim tantum vellent exclusam rationem Sacramenti, valeret Matrimonium in ratione contractus juxta dicta Tit. 1. n. 77. Hinc etiam hæreticorum proles habentur pro legitimis. Ad 2. N. Conf. quia Matrimonium Ratum non significat conjunctionem Christi cum Ecclesia, uti Consummatum, vel Unionem Hypostaticam, sed tantum conjunctionem Christi cum anima fidei per gratiam sanctificantem, quæ conjunctio per peccatum mortale tolli potest. Ad 3. Canon uxor a multis creditur esse supposititius, & non S. Ambrosii; iste enim, relatus in can. 4. caus. 32. q. 4. & can. 2. caus. 33. q. 2. aperte agnovit, conjuges ad imparia non judicari, & æqualem esse viri ac mulieris rationem, imò can. 2. cit. videtur etiam viro negare dissolutionem uxoris omnimodam: quis ergo credat, cum can. uxor marito tribuisse licentiam ducendi aliam uxorem propter prioris fornicationem? Si verò sit genuinus S. Ambrosii textus, credendum, quod S. Pater non ex suo sensu, sed juxta legem Juliam civilem, quæ tunc erat in usu, vel potius abusu, & non juxta legem Christi locutus sit. Canon concubusisti 23. accipit solutionem ex can. 22. præced. ubi neutri conjugum propter alterius adhuc viventis adulterium permittuntur novæ nuptiæ, innocenti autem permittuntur quidem, sed post mortem adulterantis, non verò nocenti: id quod etiam indicatur in can. 23. per vocem *spe*, quæ ibi subiungitur: adulteranti itaque etiam post mortem innocentis denegatur novum Matrimonium; adeoque ibi statuitur impedimentum *Criminis impediens*, quod hodie per contrariam consuetudinem abrogatum est. Canon si qua est desumptus ex Concilio apud Vermerias, seu Wormatiam celebrato, quod fuit particulare, nec habet auctoritatem Juris. Est quidem postea translatus in Decretales, & refertur in c. 1. h. t. sed in longe alio sensu, & addita hac declaratione: *post mortem uxoris*, si voluerit, aliam ducere potest. Exemplum Abraham non est ad rem, quia Agar velut uxorem rixosam dimisit solum quoad thorum, mensam, & cohabitationem, ut explicat Cornel. a Lapide. Exempla perversa quorundam Principum Catholicorum æque parum, ac modernorum hæreticorum, Juri divino prævalere possunt. Ad 4. Verba Christi Mat. 5. & 19. explicationem accipiunt tum ex verbis generaliter & sine ulla exceptione ab eodem prolatis Marc. 10. & Luc. 16. supra allegatis, tum ex verbis

Lib. IV. R. P. Viti Piebler.

Pauli 1. Cor. 7. pariter jam recitatis, tum ex constanti ac universali interpretatione Ecclesiæ, & SS. PP. nominatim S. Augustini de adulterinis conjugis l. 2. c. 5. & l. 50. homiliar. homil. 49. tum ex ipso ordine verborum, quem Christus adhibuit; nam initio permittit dissolutionem uxoris propter fornicationem, vel ex causa fornicationis, postea verò negavit, propterea Matrimonium dissolvi, quia post verba, *dimissam duxerit*, posuit verbum, *adulterat*, & post verba, *aliam duxerit*, subiunxit, *mæchatur*, seu adulterium committit; quod verum non esset, si Christus concessisset omnimodam dissolutionem quoad vinculum. Igitur solum permittit dimitti uxorem quoad thorum propter causam fornicationis (qui enim sine hac dimitteret, *faceret eam mæchari*, h. e. sine iusta causa præberet occasionem mæchandi) non verò dissolvi Matrimonium quoad vinculum ratione adulterii. Imò clare videtur Matth. c. 19. cit. v. 8. sustulisse libellum Repudii, quod Judæis propter duritiam cordis eorum Moyses indusserat. Id quod magis confirmatur ex c. 5. Matth. v. 32. ibi: *dictum est antiquis: quicumque dimiserit uxorem suam, det ei libellum repudii. Ego autem dico vobis: quia omnis, qui dimiserit uxorem &c.* Ergo Christus aliud ordinavit, quam Moyses. Ad Confirmat. 1. ajo, Judæos duo interrogasse, unum, an liceat *dimittere uxores*, alterum an propter quamcunque causam, id intelligendo de omnimoda dissolutione: Christus respondit ad utrumque, concessit *dimissionem* perpetuam, sed tantum quoad thorum (non omnimodam dissolutionem, ut aliam possint ducere) propter causam fornicationis, negavit propter quamcunque causam: proin concessit quidem primum, ac non in sensu Judæorum, omnimodam dissolutionem intelligentium, sed cum restrictione ad divortium quoad thorum, tollendo libellum Repudii Mosaicum. Ad Confirm. 2. dist. Ma. Divortium quoad thorum est subrogatum libello Repudii Mosaicum. C. Ma. Divortium quoad vinculum. N. Ma. Denique in hac causa Matrimoniali curandum non est Jus civile antiquius, quod in l. 1. 2. & aliis LL. ff. de Divorti. & l. 8. C. de Repud. passim permittit dissolutionem Matrimonii quoad vinculum vel mutuo conjugum consensu, vel per libellum Repudii &c. quarum tamen aliquas sustulit etiam ipsum Jus civile Nov. 117. c. 8.

Dico 2. Matrimonium Ratum, seu valide quidem contractum, at nondum Consummatum, quamvis Jure divino sit indissolubile. 2. Et Jure naturali conditionato. 3. Per Professionem tamen Religiosam unius conjugum dissolvitur. 4. Et per dispensationem Pontificis. Pars 1. constat ex verbis Christi: *quod Deus conjunxit, homo non separet. Mat. 19. v. 6.* item ex c. un. de rato in 6. ubi Papa ait, *quod Matrimonii* (loquitur de rato, per Professionem Religiosam dissolvendo) *vinculum ab ipso Ecclesiæ capite, rerum omnium conditore, ipsum in Paradiso & in*

Y 2

stata

statu innocentia instrueret, unionem & indissolubilitatem acceperit. Concordat Trid. sess. 24. pr. ergo ex institutione divina, & sic Jure divino, habet indissolubilitatem, licet humana auctoritate, ex DEI concessione, dispensabilem. 2. Ex natura contractus conjugal, ad individuam vitæ consuetudinem obligantis. Sed hoc Jus naturale est conditionatum tantum, nisi nempe Deus, vel hujus Vicarius ex concessa sibi potestate, hoc vinculum solverit. 3. Ex c. un. cit. c. 2. & 7. de convers. conjug. maximè ex Trid. quod s. 24. can. 6. de Sacram. Matrim. sic definit: si quis dixerit, Matrimonium ratum, non consummatum, per solemnem Religionis Professionem alterius conjugum non dirimi; anathema sit: ergo est de fide, per Professionem Religiosam dissolvi Matrimonium ratum.

Pars 4. quam cum Suar, Sanch, Bellarm, tenent Canonistæ omnes, uno vel altero tantum discrepante, ut testatur Pignatell. to. 1. Consult. 148. n. 4. imò & recentiores Theologi passim, contra plerosque antiquos, D. Bonav. Scorum, Sotum, qui ausus est dicere, nostram sententiam nec probabilitatis umbram habere, & contra Pontium, quem tamen solâ contradicendi libidine nobis adversari ait cit. Pignat. ac demum contra P. Reiffenstuel h. t. n. 3. Pars, inquam, quarta probatur 1. Certum est de fide, quod per Professionem Religiosam dissolvatur Matrimonium ratum: ergo & auctoritate Pontificis in eo dispensantis. Conf. suadetur partim ex eo, quia Pontifex dispensare potest in Professione Religiosa, per quam solvitur Matrimonium ratum; si enim vinco vincentem te, multò magis vinco te, ut habet commune axioma: partim ex hoc capite; quia, quod Professio Religiosa dirimat Matrimonium ratum, habetur ex Jure Ecclesiastico; nam non dirimit ratione voti, adeoque non Jure naturali aut divino, sed ratione voti solennis, quæ solennitas habetur ex solo Jure Ecclesiastico, c. un. cit. ergo à solo Pontifice, hujus Juris conditore: sed quod potest Papa per legem universalem ex concessione DEI, videtur utique etiam per sententiam in causa justa, seu per dispensationem posse. Prob. 2. Potestas ligandi & solvendi generaliter data Pontifici à Christo Mat. 16. quodcumque solveris &c. debet extendi, quantum potest, & exigit bonum animarum, ac Ecclesiæ recta gubernatio: ergo etiam ad solutionem Matrimonii rati, quando exigit valde gravis causa, non minus, ac ad dispensationem in votis, quorum obligatio etiam aliquo modo est Juris divini & naturalis. Prob. 3. Exemplis Pontificum, qui sapissime jam dispensarunt in Matrimonio rato, uti Gregor VII, Eugen. & Pius IV. Jul. & Paul. III, Martin. Sixtus, S. Pius, & Paulus V, Clemens & Urbanus VIII. Gregor XIII. qui undecies una die in Matrimonio rato dispensasse dicitur à multis apud Clericatos, de Sacram. Matr. decis. 15. n. 27. seqq. Sed asserere tot sanctos Pontifices in re tanti momenti errasse, prorsus

temerarium videtur, & Sedi Apostolicæ injuriosum, præsertim cum talis error non esset meri Facti, sed etiam Juri, scilicet super solubilitate Matrimonii, valore & honestate conjugii de novo initi &c.

Oppones 1. Matrimonium ratum est contractus tum ex natura sua, tum ex institutione divina, insolubilis: ergo Jure naturali & divino, in quorum neutro dispensare conceditur humanæ potestati; cum inferior nihil possit in lege Superioris. 2. Si Papa posset dispensare in Matrimonio rato, posset hoc vel eatenus, quatenus tale Matrimonium est contractus; & tunc etiam Princeps secularis in Matrimoniis Infidelium eandem obtineret potestatem, quod utique est fallum: vel quatenus est Sacramentum; sed hoc repugnat; cum de hujus Sacramenti essentia sit esse perpetuum & insolubile. 3. In c. 14. de convers. conjug. sic refertur Innoc. III. Epi possit non inconsulte videri, quod, ex quo Matrimonium inter legitimas personas per verba de præsentibus contrahitur, illis viventibus in nullo casu possit dissolvi, ut vivente reliquo alter ad secunda vota transmigraret, etiam si unus fidelium, inter quos est ratum conjugium, fieret hæreticus &c. nisi forte secus fuerit ex revelatione divina. Nos tamen volentes à Prædecessorum nostrorum vestigiis declinare, qui respondere consulti, antequam Matrimonium sit per carnalem copulam consummatum, licere alteri conjugum, reliquo inconsulto, ad Religionem transire, ita quod reliquus ex tunc legitime poterit alteri copulari: hoc ipsum tibi consilium observandum est. Ergo fatetur Papa, sine revelatione divina speciali non posse à se dispensari, nec à Prædecessoribus suis fuisse dispensatum. Confirmatur ex can. 25. caus. 32. q. 7. ibi: hi, qui Matrimonium sani contraxerint, & uni ex duobus amentia, aut furor, aut aliqua infirmitas accesserit, ob hanc infirmitatem conjugia talium solvi non possunt. Similiter sentiendum de his, qui ab Adversariis excitantur, aut membris truncantur, aut à barbaris exacti fuerint: ergo Nicolaus Papa, qui hoc rescriptit ad Episcopum Moguntinensem, fatetur, Pontificem nec ex causis gravissimis dispensare posse in Matrimonio rato. Similis confessio refertur de Innoc. VIII.

Ex. ad 1. Dist. ant. est ex natura & institutione sua insolubilis auctoritate privata contrahentium, qui alios suos contractus mutuo consensu dissolvere aliis permittuntur. C. Ant. auctoritate publicâ & quasi divinâ, Pontifici tanquam Vicario Christi pro certis circumstantiis concessâ. N. Ant. & suppositum consequentis, quod in Jure naturali & divino nunquam liceat dispensare Pontifici, cujus falsitas patet in Voto. Ad 2. dico, Papam posse dispensare in Matrimonio rato, quatenus est contractus ex se conditionatus tantum, si nempe justa causa non adsit, insolubilis. Nec inde sequitur, eandem competere potestatem Principibus secularibus in Matrimoniis Infidelium; licet enim ista ab illis dependeat in fieri, quatenus possunt statuere impedimenta Matrimoniorum pro

pro Infidelibus, non tamen in conservari dependent; cum ex natura & institutione sua habeant indissolubilitatem, supposito, quod aliquando coaluerint; quia ipsis nulla circa hanc data est potestas à DEO, sicut Vicario Christi, Summo Pontifici. Quatenus verò Matrimonium Ratum est Sacramentum, non dispensat Pontifex; quia ratio Sacramenti statim transit cum ipso contractu Matrimoniali; dispensat tamen in ejus effectu, seu vinculo, quod inde resultavit: effectus autem Sacramenti, qui non est character animæ impressus, utique cessare potest, ut patet in gratia Sacramentali, quæ nimis frequenter amittitur absque ulla mutatione essentiali Sacramenti. Cæterum hoc argumentum probaret, neque per Professionem Religiosam dissolvi posse Matrimonium Ratum. Ad 3. *N. Conf.* ibi Innoc. III. non asserit, aut decisive resolvit, quod Matrimonium Ratum nullo casu possit dissolvi, sed per modum rationis dubitandi proponit, *etsi possit videri*; quia tamen ratione non obitante ibidem decidit, per Professionem Religiosam Matrimonii Rati vinculum dissolvi. Dein licet forte insinuaverit, ejusdem dissolutionem fieri non posse propria contrahentium auctoritate; hanc tamen vim tribuit Professioni in Religione approbata ab Ecclesia: ergo eo ipso etiam declaravit, penes Ecclesiam, consequenter penes Pontificem, esse potestatem dispensandi; cum Professio Religiosa illam vim obtinuerit ab eodem Juris Ecclesiastici conditore. Malè quoque inferitur, à Prædecessoribus Pontificibus nunquam fuisse dispensatum, eò quod soliti sint consulere (uti & ipse Innoc. III. adhibuit verbum *consulimus*) Professionem Religiosam. Certè Gregorius VII. præcessit centum & pluribus annis Innocentium III. & tamen dispensavit in Matrimonio Rato teste Baronio ad annum Christi 1074. n. 23. Ad Confirm. *Canon. 25. cit.* intelligendus est de Matrimonio Consummato, cui supervenit amentia &c. unus, eò quod Matrimonium censeatur ordinariè statim consummari: de Matrimonio autem Consummato intelliguntur textus, absolutam Matrimonii indissolubilitatem statuantes, uti declaratur *c. 7. de convers. conjug.* Innocentii VIII. confessio, quæ tamen debite non probatur, denotat non defectum potestatis in Pontifice, sed defectum causæ sufficientis, quæ Innocentio fuit proposita. Nam sine gravi causa, cujusmodi esse censentur superveniens lepra, vel impotentia unius conjugum, magna repugnantia parentum, odia, dissidia familiarum, scandalum, periculum vitæ, adulteriorum &c. lapsus in hæresim, vel si una pars constanter asserat, se nunquam consensisse &c. nec licite nec valide dispensaret Pontifex in Matrimonio Rato, cujus obligatio est Juris divini & aliquo modo etiam naturalis. Dein tot Pontificum exempla in eo dispensantium plus utique valet, quam unius fortè facta confessio de carentia po-

testatis, vel exempla aliorum merè negativa: sicut regulariter duo testes pro affirmativa deponentes plus probant, quam 100. pro merè negativa.

Dico 3. Matrimonium publicè quidem, sed invalidè contractum (sive Ratum sive Consummatum sit) potest & debet dissolvi quoad vinculum, seu potius declarari nullum, & conjuges separari. 2. At non nisi auctoritate legitimi Judicis Ecclesiastici. 3. Et impedimento plene convincentèrque probato. 4. Si impedimentum solis conjugibus innotescat, nec uti Matrimonio licet. 5. Nec propria auctoritate separationem instituere publicam. 6. Si verò unus eorum duntaxat impedimentum sciat, debitum conjugale nec reddere, nec petere licitum ipsi est, non obstante, quod fortè per Censuras id facere jubeatur à Judice Ecclesiastico. Pars 1. est certa ex *c. 3. b. t.* & ex ratione, quia alias foret periculum perpetuarum fornicationum. Idque procedit, licet nemo accuset vel denuntiet Matrimonium ut nullum, modò nullitas sit notoria vel certa: si verò necdum omnino constet, sed tantum fama volet de nullitate, Judicis est inquisitionem instituere. *Glossa* communiter recepta in *c. cit. v. seu publico*. 2. Patet rursus ex *eod. c. 3.* Si una pars conjugum ob præsentam nullitatem ab altera discederet propria auctoritate, deberet per Juris media, etiam Censuras, compelli ad redeundum ad thori consortium. Excipe nisi nullitas foret notoria, aut pars discedens afferret illius probationes in continenti. *c. 13. de Restit. Spoliat.* Sed data doctrina procedit pro foro tantum externo: nam in foro interno sciens impedimentum adigi non potest ad usum Matrimonii. Cæterum auctoritas Judicis etiam est necessaria, licet nullitas esset notoria. 3. Ex *c. 1. de consang. c. 22. de testib.* Neque credendum est ambobus conjugibus, licet asserant impedimentum, concurrente etiam fama *c. 3. de eo qui cognovit.* Sed de hoc jam *tit. præced.* dictum. 4. Ex *c. 44. de sent. Excom.* & ratione, quia talis usus esset fornicatio, quæ intrinsecè mala est, & peccaminosa. 5. Ex *c. 3. cit.* debent igitur, si impedimentum pro foro externo probare sufficienter nequeant, vel ob diffamationis periculum non audeant propalare, vel alias nolint revelare, divortium & separationem occultam quoad thorum instituere, ac instar fratris & sororis cohabitare. 6. Denique ex *c. 13. & c. 44. cit.* ubi id clare est decisum, cum nemo possit contra propriam conscientiam agere. *d. c. 13.* Permissum tamen est talibus conjugibus, si velint, dispensationem in impedimento petere juxta dicta *§. ult. Tit. XVI.*

Dico 4. Divortium perpetuum quoad thorum & mensam petere vel instituere licet conjugi innocenti propter alterius adulterium carnale, consummatum, formale, satis cognitum, & non remissum, licet pars adulterans sit invita, vel reconciliationem petat.

Communis fundata in Jure naturali, quod permittit, ut fides non servetur eam perfide violanti: in Jure divino *Math. 5. & 19.* ut patet ex dictis *n. 4. 5.* atque in Jure Ecclesiastico. *c. 2. 4. 5. 8. h. t.* Probatur ulterius per explicationem assertionis. Siquidem dixi 1. *Perpetuum*, nimirum quoad totam vitam; sunt enim & aliae causae instituendi divortium, de quibus postea, solum tamen adulterium praebet causam divertendi *perpetuum*, licet pars nocens reliquerit. *can. 8. caus. 33. q. 2. DD. communissimè.* 2. *Quoad thorum & mensam*, h. e. pars innocens liberatur ab obligatione reddendi debitum conjugale, & cohabitandi. 3. *Petere*, scilicet à Judice Ecclesiastico, casu quo adulterium non est notorium, vel non certum. *c. 9. de Sponsal. ibi: nemini licet* (auctoritate propria) uxorem suam sine manifesta causa fornicationis dimittere. 4. *Vel instituere*, scilicet propria auctoritate; & quidem etiam in foro externo, casu quo adulterium est notorium notorietate Juris, vel facti. *c. 4. h. t. c. 9. cit.* In foro interno sufficit sola veritas DEO & operanti nota, nec opus est probatione. In foro autem externo, si adulterium nec sit notorium, nec probari in Judicio possit, divortium propria auctoritate instituere prohibet scandalum, & subinde specialis obstat prohibitio Judicis, praeter *c. 4. & c. 9. cit.* 5. *Licet*; non enim tenetur divertere innocens, vel dimittere nocentem. per *c. 25. cit.* §. *illud*; quia jus divertendi concessum est in favorem innocentis. Excipe, nisi retentio adulterae vel silentium innocentis causa foret ad continuandum flagitium, vel dissimulatio adulterii alias publici populo praerberet scandalum. Et hoc, non plus, evincitur ex *can. 1. 4. 6. caus. 32. q. 1. c. 3. de adul. & text. Prov. 18.* ibi: *qui expellit mulierem bonam, expellit bonum: qui autem tenet adulteram, stultus est & impius*; quia nempe particeps criminis &c. Sicut autem innocens non tenetur dimittere partem adulteram, ita eandem jam dimissam semper potest repetere, & ista tenetur redire. Intellige, nisi intervenerit mutatio status. 6. *Innocenti*; si enim & ipse esset reus adulterii, cessaret jus divertendi; cum paria delicta, quando agitur civiliter, mutua compensatione rollantur. *c. 2. 4. h. t. c. fin. de adul. l. 39. ff. solutio Matr.* Imò si innocens post jam dimissam adulteram labatur & ipse in idem adulterii delictum, tenetur recipere dimissam, vel ad eam redire. *c. 5. h. t.* Et sic tenent omnes, si prius separatio & divortium non sit factum per sententiam Judicis. Pariter

cessaret jus divertendi, si maritus (vel uxor) dedit consorti ansam adulterandi (*c. 7. de adul. qui cognovit*, quia consentienti non fit injuria) v. g. adulterium suadendo, mandando, in illud consentiendo, non impediendo aut prohibendo, cum tamen sciret, & facile posset impedire, aut si maritus uxorem expellat domo, alimenta subtrahat, per menses & annos neget debitum, ac simul sciat, vel facile praevidere potuit, eam hoc pacto deductam periculum fornicandi. 7. *Alterius*, live demaritus, siue uxor, incidat in adulterium; quia aequiparantur in hoc puncto. *c. 2. 4. h. t.* ac eadem pugnat utrobique ratio, propter quam conceditur divortium, nempe violatio fidei conjugalis.

Dixi 8. *Propter adulterium*, qua voce intelligitur copula & commercium carnis tale, quo contra datam fidem conjugalem caro dividitur in aliam vel alium; contra illud *Gen. 2. erunt duo in carne una*; unde non tantum copula naturalis, sed etiam sodomica & bestialis, uti DD. communiter advertebant, praebet justam divertendi causam. 8. *Carnale*, videlicet ad distinctionem adulterii spiritualis, quod est lapsus in haesim, propter quem quidem innocenti etiam competet jus divertendi, at per se non perpetuum, sed solum donec lapsus resipiscat, uti videbimus postea. 10. *Consummatum*; quare in hac materia odiosa non sufficit copula attentata, & non perfecta, multò minus oscula, amplexus, & tactus libidinosi, aut tactus turpes, etiam cum proprii vel alieni corporis pollutione exerciti; quia caro non dividitur in aliam vel alium, nisi per actum consummatum cum alia persona. 11. *Formale*, h. e. scienter & libere commissum; si enim adulterium foret materiale tantum, uti contingit, si quis concumbat cum alia, quam bona fide putat suam esse uxorem, vel si uxor, credens vel ex iustis causis existimans, matrem suam jam esse mortuam, alteri nubat, aut fornicetur, vel si per violentiam opprimatur ab alio, dimissioni non est locus; quia jus divortii competit propter injuriosam lésionem fidei conjugalis. Utrum verò uxor, quae non vim absolutam, sed gravem duntaxat metum passa admittit adulterium, à thoro excludi mereatur per divortium, disputant Auctores: mihi videtur attento rigore repelli posse, quia haec poena divortii non est tantum Juris positivi humani, à qua liberat talis metus, licet non excuset à culpa, sed est Jure quoque divino statuta, *Matth. 5. & 19.* uti & naturali; ex charitate tamen a viro retinendam censet condonata injuria. 12. *Satis cognitum*, h. e. saltem moraliter certò, conjugii innocentis loquendo de divortio occulto & pro foro interno; vel per legitimam probationem in Judicio ostensum, quando à Judice Ecclesiastico decernitur divortium publicum, & pro foro etiam externo. Cum verò adulterium sit difficilis probationis, eo quod occulte sine testibus de visu, sine erectione in-

strumentorum &c. perpetrari soleat, ideo ad legitime & sufficienter probandum in Judicio sufficiunt conjecturae admodum graves, & praesumptiones violentae, fundatae in indicibus delicto valde vicinis & plene probatis. Debent igitur attendi persona, locus, tempus, & aliae circumstantiae. Pro indicibus fundantibus praesumptionem violentam habent DD. si uxor, alias suspecta, deprehendatur sola cum solo, noctu, & in loco ad peccandum apto. Oscula & tactus, uti & litterae amatoriae, quamvis in ordine ad divortium non aequivalentur adulterio, & tale propriè dictum non sint, in quibusdam tamen circumstantiis possunt fundare praesumptionem violentam, & sufficere, si non ad condemnationem criminalem, saltem ad divortium faciendum, ut docet Covar. & Palao, & alii DD. ex c. 12. de praesumpt. Vid. Farinac. in Praxi Crim. de delictis carnis. Si conjunx quidem satis sciat adulterium conjugis, id tamen in Judicio satis probare nequeat, Judex debet praecipere, ut recipiat adulterantem, eique cohabitare, innocens verò quoad hoc parere, licet debitum non teneatur reddere. 13. Et non remissum, si enim vel expressè, vel tacite, condonasset injuriam innocens, non posset dimittere nocentem, imò jam dimissum teneretur recipere. §. fin. Inst. de injur. l. 11. C. ad L. Jul. de adulter. Tacite censetur remittere injuriam, si adulterii commissi conficius liberè ac spontè, absque gravi metu, violentia, praeepto Judicis, copulam carnalem cum parte rea exerceat: si consueta conjugibus signa familiaritatis aut amicitiae exhibeat, illam amplexando, osculando, tangendo impudicè; aut cum ea jocando, ludendo, ridendo, comedendo &c. imò retinendo in domo, casu quo adulterium est publicum. Sanch. Pirhing, alii arg. §. fin. Inst. de injur. l. 11. cit. modo non supervenerit novum adulterium post hæc signa reconciliationis exhibita. Si autem post talem reconciliationem innocens committeret adulterium, ipsi non prodesset, quò minus ab altera parte, cui injuriam condonavit, repelli ac dimitti posset. 14. Licet pars adulterans sit invita: si enim ambo conjuges mutuo consensu vellent abstinere perpetuò à thoro, vel ingredi Religionem, utique id ipsis liceret. c. 4. & 5. de convers. conjug. Adeoque etiam hoc casu locum haberet divortium perpetuum, at non altera parte invita: solum igitur propter adulterium pars altera invita perpetuò repelli vel dimitti potest à thoro. 15. Vel licet reconciliationem petat: adeoque innocens partem dimissam, siue propria auctoritate, siue Judicis, nunquam teneretur amplius recipere, eique cohabitare, licet poenitens sit, & reconciliationem ardentè ac serio petat, juxta communissimam; quia per poenitentiam tollitur quidem culpa coram DEO, non tamen injuria homini illata, & reatus poenae à Jure tam divino quam humano statuta in perpetuum. Excipe, nisi innocens pateretur periculum incontinentiae,

vel ipse quoque committeret adulterium, licet occultum tantum (quo casu non quidem teneretur suum delictum prodere, bene tamen in foro interno redire volentem recipere, & injuriae condonationem facere, imò reconciliari etiam non petenti: sed pro foro externo id non procedit, licet ob ligna quaedam de commisso adulterio suspectus sit, quia liquidum cum illiquido non compensatur. l. fin. C. de compensat.) vel nisi factò divortio cognosceret sententiam divortii ex falsa praesumptione esse laram.

Oppones 1. In l. 8. §. 3. C. de Repud. dicitur, uxorem posse dimitti propter actus, qui tantum praesumptivè sunt adulterium, uti si inficiò aut invito marito appetat aliena convivia, aut extra domum pernoctet: ergo non propter adulterium contumacitatem duntaxat. 2. Christus Matth. 5. & 19. solum marito dedit potestatem dimittendi uxorem adulteram: ergo uxori non licet dimittere maritum adulterum, ac ab eo divertere quoad thorum. 3. In c. 3. h. t. negatur etiam in casu notorii impedimenti conjugibus separatio propria auctoritate, & absque judicio Ecclesiae: ergo nec propter adulterium notorium licet conjugi recedere à thoro. Confirm. Nemo sibi in propria causa potest jus dicere: sed hoc facerent conjuges propria auctoritate dimittendo partem adulteram. Adde, quòd Matrimonium auctoritate Ecclesiae celebratum sit, & ideo eadem dissolvendum. 4. In c. 3. de adulter. sic habetur: quod si mulier dimissa egerit poenitentiam, & voluerit ad suum virum reverti, debet, sed non saepe, recipere peccatricem. Imò si vir non receperit, peccat, & magnum peccatum sibi admittit. can. 7. caus. 34. q. 1. ergo innocens teneretur poenitentem adulterum recipere, & ad 1. Causa Matrimonii non secundum Leges civiles, sed secundum S. Scripturam & SS. Canones regulanda est, in quibus quia jus divertendi tribuitur in casu Adulterii, illud in sensu proprio, quia versamur in materia odiosa, accipiendum est. Ad 2. Christus ideo solum marito dedit facultatem divertendi, quia de illo solo fuit interrogatus. S. Paulus verò 1. Cor. 7. eandem potestatem tribuit uxori, si vir prolabatur in adulterium, Idque satis probat ratio, cum vir aequè violent fidem conjugalem, atque uxor, per adulterium. Ad 3. N. Conf. quia in d. c. 3. est sermo de dissolutione Matrimonii quoad vinculum propter impedimentum divimens parentela seu consanguinitatis, non de divortio propter adulterium: rectè autem requiritur auctoritas Judicis in priori casu, ubi agitur de omnimoda dissolutione, utpote majoris momenti: non item in posteriori, ubi per divortium maxime intenditur favor innocentis, poena autem nocentis solum secundario & in consequentiam. Ad Confirmationem N. Min. nam divertens propria auctoritate propter notorium vel publicum adulterium non sibi jus dicit, sed utitur jure per SS. Canones, S. Scripturam, & Matrimonii

monii naturam sibi concessō. Id, quod additur, intelligendum est de dissolutione quoad vinculum, vel, si de divortio quoque velis accipi, extende ad casum, quo adulterium non est notorium, divortium tamen pro foro etiam externo instituere cupit innocens. Ad 4. In c. 3. cit. per illud *debet* non intelligitur debitum necessitatis, sed honestatis, & quædam decentia exemplō Christi adulteram absolventis & ei ignoscentis. *Can. 7.* exaudiendus est de casu, quo vir ex odio & in vindictam non recipit, non animō utendi jure suo; vel quo adultera exponitur certo incontinentiæ periculo, viro autem ex reconciliatione non grave imminet incommodum; tunc enim charitas obligaret.

13 Quæres 1. an etiam factō per sententiam Judicis, quæ transit in rem judicatam, divortio teneatur adulteram dimissam recipere dimittens, si & ipse ex postfacto prolabatur in adulterium? 2. An stante divortio per adulterium inductō liceat uni, vel utrique conjugum, mutare statum, ingrediendo Religionem, vel Ordines Sacros suscipiendo? *¶* ad 1. Sicut sententia Judicis, qua interveniente factum est divortium ratione adulterii, non præjudicat innocenti, quod minus possit pro libitu revocare partem dimissam, eod quod sententia spectet favore innocentis à legibus ipsi concessum, qui non debet in ejus dispendium retorqueri. *c. 61. de R. J. in 6.* Ita eidem postea in adulterium lapsō nihil patrocinatur, sed tenetur dimissam revocare simulans condonationem, casu quo ejus adulterium est occultum, aut, si sit notorium vel publicum, volentem redire statim recipere, siue jussus sit siue non. Communior, vel saltem verior cum Covarruv, utroque Barbosa, Gonzal, &c. contra S. Th. in 4. d. 35. q. un. art. 6. ad 4. Panormit. Sanch. Gutierrez, & Laym. Ratio est partim, quia sententia Judicis non tribuit jus divertendi, sed à Christo & SS. Canonibus concessum, & adulterio compartis quæsitum declarat, ut publicè uti possit innocens: quia jus divertendi sicut à natura, Christo, & SS. Canonibus non est absolute concessum, ita nec sententia declarat absolute esse quæsitum ex adulterio conjugis, sed tantum conditionatè, nisi nempe & innocens postea pariter violet fidem conjugalem per simile delictum, *arg. c. 4. h. t. c. fin. de adulter.* Oppones 1. quod semel est bene decisum, non est retractandum. *can. 6. caus. 6. q. 4.* ergo 2. exceptio rei judicatæ semper obstat parti nocenti per sententiam dimissæ. 3. Innocens dimittendo adulteram liberè cessit jure suo: sed cedentibus jure suo non est dandus regressus. *l. 14. §. 9. ff. de Edilit. Edict. §. ad 1. dist. ant.* non est retractandum, si non mutentur circumstantiæ & causæ. C. si accedat nova causa &c. *N. Ant. & Conf.* Ad 2. *dist. ant.* non est retractandum, si non mutentur circumstantiæ & causæ. C. si accedat nova causa, vel nisi sententia sit tantum declaratio juris ad divertendum, & non collatio juris. C. si accedat nova causa, & sententia tantum declaravit jus divertendi, non contulit, uti hic. *N.*

Ad 3. *N. Ma.* innocens non cessit jure ad thorum, sed dimittendo cepit uti jure suo, quod habet ad nocentem privandum thoro: sicut autem liberè cepit uti, ita liberè potest desistere ab usu hujus juris, quamdiu nempe manet innocens: si verò & ipse labatur in adulterium, jus privandi thoro alteram partem perdit, siue prius divortium sit institutum propriâ siue Judicis auctoritate.

Ad 2. quæsitum *¶* 1. Innocenti certò licet, etiam invito nocente; quia jus habet perpetuò excludendi nocentem. *¶* 2. Nocenti regulariter non licet, probabilis etiam divortium auctoritate Judicis institutum licet; nimirum quamdiu est probabilis spes reconciliationis, & innocens invitatus; quia ex delicto suo non debet ferre commodum, nec innocenti creare præjudicium posse, ut non amplius facultatem habeat revocandi dimissum. Si tamen petat & obtineat licentiam mutandi statum ab innocente: vel si innocens prius eundem mutavit: vel si nocens jam emendatus sæpius petiit reconciliationem, at frustra, ita ut frequens repulsa spem reconciliationis videatur sustulisse; non potest innocens rationabiliter esse invitatus, & nocens mutet statum.

Dico 5. Divortium temporale quoad thorum & cohabitationem institui à conjuge innocente potest ob sequentes causas. 1. *Ob adulterium spirituale*, seu lapsum unius in hæresim, vel apostatiam omnimodam à fide Christiana. *c. 6. c. 7. h. t.* quia cum hæretico vel apostata commorari satis nec decet, nec tutum est. 2. *Ob periculum animæ*, quando nimirum unus conjugum instigat alterum ad unum vel plura peccata gravia, uti est fœdemia, veneficium, latrocinium, furtum. *can. 5. caus. 28. q. 1. & arg. c. 2. h. t.* quia omni jure naturali, divino, & humano licitum est removere periculum ruinæ spirituales, etiam cum incommodo illius, à quo imminet periculum, & instigatio ad malum. 3. *Ob periculum corporis*, quod ex unius morbo contagioso, v. g. lepra, lue venerea &c. imminet parti sanæ. *c. 1. de conjug. leproforum*, ad quem Titulum vide plura de hac re. 4. *Ob famuliam unius*, præsertim mariti uxorem nimis crudeliter tractantis, vel ob uxoris infidias in vitam mariti &c. *c. 8. & 13. de test. ff. de arg. l. 8. §. 2. C. de repud. Nov. 22. c. 15.* ratio, quia omni jure licitum est adversus vim injuliam se tueri, & periculum vitæ aut gravis damni corporalis, aut magni cruciatus declinare. *arg. l. 3. ff. de J. & J.* Demum 5. *Ob valde molestantem cohabitationem* propter perpetua jurgia, discordias, rixas ex unius inveterata improbitate non facile cessaturas. *DD.* cum Sanch. *l. 10. d. 18. n. 11.* Ratio; quia ex tam frequentibus jurgiis periculatur salus tam animæ, quam corporis: proinde præstat institui divortium quoad cohabitationem; sed videtur opus esse auctoritate Judicis, ad vitandum scandalum, uti & in præcedentibus casibus (excepto primò) ubi in mora non est periculum, & causa divortii non notoria. *Dix. dicitur*

tium temporale, nimirum quamdiu pars nocens non redierit ad frugem, vel periculum non cessaverit. Unde nec dimittenti (multò minus parti dimissæ) licet ingredi Religionem, vel statum cum Matrimonii usu & individua vitæ societate impossibilem amplecti, excepto casu, quo divortium ob defectionem unius à vera Fide per sententiam Judicis est factum: de quo casu postea.

16 Oppones 1. Christus *Matth. 5. & 19.* propter solam fornicationem, seu carnale adulterium, unius permittit divortium: ergo propter allatas causas non est licitum. 2. In *c. 2. h. t.* permittitur quidem divortium, si unus conjugum instiget alterum ad deserendam veram Fidem, negatur autem, si *furtò vel aliò crimine* comparem *corrumpere velit*: ergo causa secundò locò posita non est sufficiens ad divortium. 3. In *can. 22. caus. 32. q. 5.* sic disponitur: *quidquid mulier tua contra te cogitaverit aut fecerit, non est, exceptà causâ fornicationis rejicienda*: ergo propter fornicationem mariti, aut insidias uxoris adversus maritum, non licet facere divortium. 4. ad 1. Christus permittendo divortium propter unius fornicationem non exclusit alias causas, sicut in antiqua lege non ob solam fornicationem, non obstante, quòd Christus ibi solius fornicationis fecerit mentionem, licuit uxori dare libellum repudiij, & dissolvere Matrimonium quoad vinculum, sed etiam ob lepram, epilepsiam, sterilitatem &c. ut habet communior cum Clericato *decis. 9. n. 32. seqq. de Sacr. Matr. ex c. 24. Deuteron.* Deinde Christus ibi fornicationem statuit pro causa divortij *perpetui*, etiam invita altera parte, abstrahendo ab aliis, quæ videbuntur Ecclesiæ sufficientes ad divortium *temporale*, ad certum vel incertum tempus, conformiter Tridentino *s. 24. de Sacr. Matr. can. 8.* Ad 2. ibi solum dicitur, quòd ob aliud crimen, quàm defectionem à Fide, uxor à marito non possit recedere vel separari, si eam maritus non instiget & sollicitet ad peccatum; cum possit & frequenter soleat maritus esse sceleratus, quin tamen uxorem pelliciat ad sui sequelam, excepto hæresis vel apostasiæ crimine, quo infecti ordinarij solent inducere & pervertere quoque conjugēs: & hinc non permittitur recedere à marito fure, latrone, aut alijs sceleribus inquinato, nisi ad idem vel eadem vitia inciteatur. Ad 3. Per canonem illum prohibetur tantum, ne propter aliud, quàm fornicationis, delictum uxorem *perpetuò* dimittat maritus; alias enim nec propter hæresim vel apostasiam possit dimittere, quod nec Adversarij admittunt.

17 Circa causas adulterij spiritualis & sevitiae notanda adhuc aliqua sunt, & quidem circa *adulterium spirituale* 1. Propter hæresim unius per se quidem temporale tantum divortium induci, donec resipuerit lapsus. *c. 6. h. t.* ut adeò innocens, qui propria auctoritate dimissus, resipiscens teneatur recipere: per accidens tamen inflitui posset perpetuum; si nempe per sententiam & auctoritatem Judi-

dicis divertit innocens, præsertim si iste Religionem velit ingredi. *c. 6. cit. & c. fin. de convers. conjug.* Et hoc pacto evitatur contradictio inter *c. 6. & c. 7. cit.* atque concordantur cum *c. fin. cit.* si nempe dicatur, decerni divortium perpetuum casu, quo intervenit judicium Ecclesiæ, aut intentio ingrediendi Religionem ex parte innocentis, vel actualis ingressus, 2. Casu quo uterque conjugum labitur in hæresim, & unus judicio Ecclesiæ de hæresis crimine est condemnatus, ab isto recedere potest alter, qui de hoc crimine condemnatus non est, nec ei tenetur reconciliari, quia condemnatus absolute amisit jus ad thorum. per *c. 6. cit.* si verò uterque esset condemnatus de hæresi, quilibet ab altero, etiam invito (nisi mutuo consensu restaurent Matrimoniale cohabitationem) divertere permittitur. Neque dicas, paria delicta mutua compensatione tolli, adeoque sicut neutri, casu quo uterque adulteratur, licitum est ab altero divertere, ita neutri, casu quo uterque in hæresim prolapsus est. Nam negatur paritas; quia divortium propter adulterium in favorem innocentis (qui favor cessat, si & ipse adulteretur) divortium verò propter hæresim in favorem Religionis statutum est, ac in detestationem hæresis; quæ causa & finis manet, licet altera quoque pars labatur in hæresim. Ita Sanch. *l. 10. d. 16. n. 4.* & alii contra Abb. & P. Schmier. 3. Non dari mutuam compensationem adulterij & hæresis, licet judicio Ecclesiæ hæc sit declarata, ac in eam lapsus per sententiam sit condemnatus; ita ut, si unus commisit adulterium carnale, alter verò spirituale, dimissus propter adulterium carnale possit adhuc opponere lapsu in hæresim & resipiscens exceptionem adulterij spiritualis, ac negare thorum, & vicissim; seu ut adulter lapsus in hæresim, ac vicissim lapsus in hæresim possit repellere à thoro adulterum; quia delicta diversæ rationis, & debita ex diversis causis ac finibus inducta, non compensantur: sed divortium perpetuum ex adulterio ob favorem privatum duntaxat, at divortium perpetuum ex hæresi declarata ob favorem publicum Ecclesiæ ac Religionis est introductum. Confirmatur à pari: si unus sponsum de futuro incidat in lepram, alter in fornicationem, non datur compensatio, sed uterque justam habet resiliendi causam. *c. 25. pr. de jur. jur.* ergo etiam uterque conjugum habet justam causam divertendi ab altero, si unus in adulterium carnale, alter in spirituale lapsus est, absque ulla compensatione.

Circa *sevitiam* verò notandum est 1. eam 18 non tantum tunc haberi pro sufficiente ad divortium, quando ex truculentia vel insidijs uni ab altero conjugue imminet periculum mortis, mutilationis, vulneris, percussione sanguinolentæ &c. verum etiam si inflata sint verbera immoderata, & probabiliter deinceps timenda, licet uxor v. g. non sit sine culpa ob oris petulantiam &c. Imò necessè non est, ut aliquando jam præcesserit gravis & im-

Z

& im-

immoderata verberatio, modò ex circumstantiis, & minis, quas alias maritus solet exequi, meritò timeatur. Verberatio levis autem & moderata ad divortium non sufficit; si enim ob negligentiam vel petulantiam merita est illam uxor, sibi imputet; cum levis & moderata castigatio sit marito permissa, quin detur actio uxori, utpote subjectæ quoad disciplinam domesticam. *arg. l. 5. §. 3. ff. ad L. Aquil.* Si non sit merita, ferre quidem non tenetur uxor, sed vel auctoritate Judicis, vel alio remedio, mariti insolentiam compescere, eumque ad limites discretionis reducere debet. An autem percussio gravis & immoderata sit, nec ne, desumendum est tum ex qualitate uxoris (plus enim indulgetur, si uxor sit plebeja, inculta, rixosa &c. quam si nobilis, debilis, morigera, delicata &c.) tum ex communi persuasione hominum illius loci; nam alicubi valde apprehenditur, si cadatur flagris, vel conculcetur pedibus. In dubio relinquendum est arbitrio Judicis. 2. Quamvis per se requiratur autoritas Judicis, tamen quia ordinariè est periculum in mora, nisi uxor statim fugiat sævientem & crudelem maritum, etiam propria auctoritate institui ab ea posse divortium: Judex tamen Ecclesiasticus, si aliunde intelligat, uxorem aliquam fugisse à viro, tenetur eam citare ad se, & fugæ causam cognoscere, atque alleganti sævitiam viri injungere probationem per idoneos testes; quam si uxor in continenti (intra octiduum v. g. vel intra spatium, quod sufficiens fuerit visum) asserere nequeat, jubere, ut redeat ad maritum; vel, si testes saltem de sævitia viri in genere deponant, aut alia mala tractationis indicia (de quorum sufficientia arbitrari ad ipsum spectat) appareant, permittere separationem ulteriorem; donec vir sufficientem cautionem præstet de non offendendo, vel non lædendo, per c. 8. & 13. de restit. spol. sufficiens autem cautio censetur fieri per fidejussores aut pignora, ex quibus mulier in eventum læsionis consequatur satisfactionem saltem pecuniariam pro injuria. *arg. l. 59. §. ult. ff. Mandati.* Quòd si vir ob inopiam præstare nequeat cautionem fidejussoriam vel pignoratitiam, acceptabitur juratoria. *arg. Auth. Generaliter C. de Episc. & Cler.* Si verò vir censetur haud multum curare religionem juramenti, vel per aliam cautionem uxori non foret satis provisum ob mariti barbariem vel odium, restitui eidem uxor non deberet, donec sufficientia cessantis periculi indicia præbeat maritus. Imò casu, quo uxor plenè probavit viri sævitiam, non videtur uxor teneri ad ullam cautionem acceptandam. Pont. l. 9. c. 23. n. 6. allegans decisionem Rotæ. 3. Licet ordinariè sævitia se teneat tantum ex parte mariti, & propterea jura tantum loquantur de uxore divortium instituente ob sævitiam mariti, idem tamen licere marito, si uxor tam sit crudelis ac perversa, ut maritus, si cohabitaret, non sit tutus in vita vel membris. Ob verbera gravia non quidem facile conce-

detur marito divortium, quia illa, nisi ipsa, proptus ignavum animal, impedire ac retinere facile valebit.

Quæres, apud quem ex conjugibus divortio separatis, & cujus sumptibus, alendi sint liberi? *q. 1.* abstrahendo à sententia Judicis, apud eum, & expensis illius, qui seclusò delictò, & divortio, tenebatur ad expensas educationis. *q. 2.* per sententiam Judicis in penam delicti auferenda est proles à conjugibus delinquentibus, & regulariter apud infontem educanda ac nutrienda expensis delinquentis, sive ad eas fuisset seclusò delictò obligatus, sive non. *Auth. Si pater Cod. Divortii l. ult. & Nov. 117. c. 7.* Probabilius hæc obligatio & pœna se extendit etiam ad matrem, quæ fuit causa divortii, modò tam locuples sit, ut alere possit: cum pater & mater, vir & uxor, sint correlativa, atque ideo dispositum in uno censetur quoque dispositum in altero, etiam in lege pœnali & odiosa, ut ex multis probat Everhardus in suis Topicis locis à Correlativis. n. 7. 9. Vid. Sanch. de Matrim. lib. ult. nempe l. 10. d. 20.

TITULUS XX.

De Donationibus inter Virum & Uxorem, & de Dote post Divortium restituenda.

SUMMARIUM.

1. 2. 3. Quid & quotuplex sit donatio inter virum & uxorem: quid & quotuplex dos.
4. Cujus sit constituere vel promittere dotem, & cuius sit dominium dotis.
5. Quid sit contra-dos, seu donatio propter nuptias. Quid dotalitium. Qua sint bona paraphernalia & receptitia uxoris: qua bona communia utrique conjugi.
6. 7. An & qualis donatio inter conjuges sit irrita.
8. An & quando confirmetur donatio per mortem naturalem aut civilem, vel per juramentum donantis.
9. An & cui restitui debeat dos, vel contra-dos solutò Matrimonio.
10. An & quando constante adhuc Matrimonio repetere dotem possit uxor.
11. An eidem solutò Matrimonio restituenda paraphernalia, item acquasus seu lucra constante Matrimonio acquisita.
12. Quæ sunt restituenda solutò Matrimonio: quoad vinculum, restitui debent, si instituitur divortium quoad thorum & cohabitationem, si id contingat absque culpa dimissi.
13. Non verò si propter adulterium illius; tunc enim dotem lucratur innocens, nisi ad ipsos liberos &c.

Sciendum 1. Duo in præsentī Rubrica proponi, donationes inter virum & uxorem constante Matrimonio, & restitutionem dotis solutò per divortium Matrimonio; nam divortium plerumque comitatur lis & questio de restituenda dote, vel contra-dote seu donatione propter